

Istorgia e svilup da l'Uniun europeica

■ L'Uniun europeica (UE) è ina federaziun da stadis europeics che dumbra actualmain 28 stadis commembers. La populaziun da l'entira UE munta a bundant ina mesa milliarda abitants. Tar il martgà europeic che vegn furmà da tut ils stadis commembers sa tracti – mesirà vi dal product naziunal brut – dal pli grond martgà communabel en tut il mund. Suenter las experientschas or da las duas guerras mundialas èn ils fundatur dal process europeic d'integraziun vegnids manads da la voluntad d'impeidir la guerra sco med politic. Per quest intent duevan ils stadis europeics collavurar adina pli stretgamain – l'emprim sin plaun economic e pli tard er sin plaun politic – e laschar vegnir lur entretschaments vicendaivels uschè stretgs, ch'i daventia nunpussaivel da far guerra per schliar conflicts. Da quai è resortida en ils onns 1950 l'emprima alianza da stadis europeics. En il decurs dals proxims decennis èn adina dapli pajais s'associats a quest'emprima communitad.

En il decurs da si'istorgia ha l'Uniun europeica odierna purtà differents num: Il pass da fundaziun decisiv è succedi il 1957 cun ils Contracts da Roma ch'han mess ad ir la Communitad economica europeica. Dapi il Contract da Maastricht (1992) sa numna quella Communitad europeica e s'occupa er da champs politics che na concernan betg en emprima

lingia dumondas economicas. E cun il Contract da Lissabon (2007) èn las singulas pitgas da la collavuraziun europeica vegnidas reunidas a l'Uniun europeica odierna. Quai è però be la vart giuridica e formala – en la pratica politica ed en la lingua da mintgadi èn ils numns respectivs gia sa fatgs valair pli baud: il num «Communitad europeica» successivamain a partir dal Contract da fusiun dal 1965/67 (ch'ha unì las organizaziuns dals Contract da Roma sut la noziun superiura «Communitads europeicas») ed il num «Uniun europeica» dapi il Contract da Maastricht dal 1992 (ch'ha defini las «trais pitgas da l'Uniun europeica»).

Dals sis stadis fundatur a las Communitads europeicas da dutesch commembers

L'onn 1950 ha Robert Schuman, minister dals affars externs da la Frantscha, proponì la creaziun d'ina communitad da las industriis europeicas da charvun e d'atschal. A l'origin da questa proposta è stà il quità d'impeidir l'industria d'armament naziunala. L'onn 1951, pia be sis

Sedia principala dal Parlament europeic a Strassburg.

RAINER STURM / PIXELIO

onn suenter la fin da la Segunda Guerra mundiala, han la Belgia, la Republica Federala Tudestga, la Frantscha, l'Italia, il Luxemburg ed ils Pajais Bass segnà il contract da Paris e fundà uschia la Communitad europeica da charvun ed atschal.

Sis onns pli tard, il 1957, han ils dus contracts da Roma dà l'entschatta a duas ulteriuras communitads, la Communitad economica europeica (CEE) e la Communitad europeica da l'energia atomara (Euratom). La CEE è vegnida creada cun la finamira da stgaffir in martgà communabel, entaifer il qual dueva esser garantida la libra circulaziun da raubas, servetschs, chapital e forzas da lavur. L'Euratom dueva garantir in svilup communabel a favur d'ina utilisaziun paschaivla da l'energia atomara.

L'onn 1959 han ins cumenzà a reducir successivamain ils dazis entaifer la CEE. Stgars diesch onns pli tard, il prim da fanadur 1967, èn las trais organizaziuns d'enfin qua (Communitad europeica da charvun ed atschal, CEE ed Euratom) vegnidas reunidas sut il term general da las trais Communitads europeicas. In onn pli tard è entrada en vigur l'uniun da duana. Quella ha dismess ils dazis per il traffic commerzial a l'intern da la CEE e fixà ina tariffa da dazi communabla per il commerzi cun stadis terzi.

Il december 1969 è vegnì decidì d'instradar in'uniun economica e monetara. Cun limitar la fluctuaziun dal curs da stgomi è suandà il 1972 in emprim pass en direzzion d'ina valuta communabla.

Il 1973 èn s'associats il Danemarc, l'Irlanda e la Gronda Bretagna als sis stadis fundatur. L'onn precedent aveva il pievel norvegais percenter refusà d'aderir a las Communitads europeicas.

L'ulterior svilup fin il 1990

Il 1978 è crudada la decisiun areguard il sistem da valutas europeic ch'ha manà ad in'ulteriura unificaziun en direzzion da l'uniun monetara. Ed il 1979 ha gi lieu in pass da democratizaziun cun laschar eleger il Parlament europeic directamain dal pievel.

Il 1981 è la Grezia daventada il 10avel commember; il 1986 èn vegnids vitiers la Spagna ed il Portugal. Quests stadis avanvan per part gia empruvà dapi lung temp da s'avischinar a las Communitads europeicas. Pervi da lur regenzas autoritaras n'eran els però betg vegnids admiss; quai è pir stà pussaivel suenter avair instradà vasts process da democratizaziun. Ils dutesch stadis dal 1986 dumbraivan ensemen gia 340 milliuns abitants (en cumparegliaziun cun radund 240 milliuns dals Stadis Unids da l'America).

Sper las singulas staziuns d'integraziun han las Communitads europeicas però adina puspè er stuì vegnir a frida cun fasas da stagnaziun. Gia ils onns 1950/60 aveva tranter auter il plan d'ina communitad da defensiu europeica fatg naufragi pervi dal veto da la Frantscha sut Charles de Gaulle. E durant ils onns 1980 èsi surtut stà la Gronda Britannia sut Margaret Thatcher ch'ha franà ulteriurs pass d'integraziun.

In'impurtanta etappa en l'istorgia da l'integraziun europeica ha furmà l'Acta unica europeica ch'è entrada en vigur il prim da fanadur 1987. Questa acta ha rinforzà las incumbensas da las Communitads europeicas ed accelerà la realisaziun da la fiera interna dals 12 pajais da la CEE. Dapi lura vegnan las trais Communitads europeicas administradas d'instituziuns communablas – Cumiissiu, Cussegl dals ministers, Parlament europeic, Curt da justia e Curt da quint – ed ins discurreva gia da quel temp, per simplifitgar e per disa, sulettamain da la «Communitad europeica» (che dueva purtar quest num uffizialmain pir dapi il 1992).

L'onn 1990 han gi lieu emprimas contractivas tranter la Communitad economica europeica e l'Associaziun europeica da commerzi liber per furmar in spazi economic communabel. Anc il medem onn è vegnì inizià l'emprim stgalim vers il Spazi economic europeic (SEE).

Dal Contract da Maastricht a l'introduzzion da l'euro

La fin da la confruntaziun vest-ost l'onn 1990 ha puspè da nov schlantsch al process d'integraziun: l'october 1990, suenter la reuniun tudestga, è l'anteriura Re-

publica democratica tudestga daventada automaticamain ina part da la Communitad europeica.

Ils 7 da favrer 1992 han ins segnà a Maastricht il contract davart la fundaziun da l'uniun economica e monetara. La Communitad economica europeica è vegnida renumnada Communitad europeica (CE). A medem temp èn la Communitad europeica, la collavuraziun sin ils champs da la justia e dal dretg penal sco er la politica da l'exteriur e da segirezza communabla vegnidas definidas sco las trais pitgas da l'Uniun europeica.

A partir dal 1993 è sa furmà il martgà naziunal europeic. Entaifer quel vala il princip da la libra circulaziun da persunas, rauba, servetschs e chapital.

Il 1995 èn l'Austria, la Finlanda e la Svezia daventads commembers da l'Uniun europeica. La Norvegia ha danovamain votà cunter l'adesiun.

Il mars 1995 è entrada en vigur la Cunvegna da Schengen. Quai ha muntà che las controllas da cunfin entaifer ils stadis da l'UE – cun excepziun da l'Irlanda e da la Gronda Britannia – èn crudadas davent.

L'onn 1998 ha la Banca centrala europeica cumenzà cun sia lavur. Il 1999 è l'euro vegnì duvrà l'emprima giada a la bursa sco valuta virtuala; il 2002 è l'euro lura daventà il daner contant en indesch stadis da l'Uniun europeica.

L'engroniment vers ost

Per l'integraziun dals anteriurs stadis dal bloc da l'ost han ils stadis commembers da l'Uniun europeica fixà il 1993 ils uschenumnads criteris d'adesiun da Copenhagen. Cun quels èn vegnids declerads la libertad, la democrazia, il stadi da dretg, ils dretgs umans e las libertads fundamentalas dals burgais sco valurs da basa da l'Uniun e sco premissas centralas per aderir a quella.

Il prim da matg 2004 hai dà l'engroniment il pli grond en l'istorgia da l'Uniun europeica: Otg pajais da l'Europa Centrala e da l'Europa da l'Ost sco er Malta e Cipro (facticamain: la part greca situada en il sid da l'insla) èn daventads commembers da la UE. Tgi avess pensà avant il 1990 che l'Estonia, la Lettonia, la Lituania, la Pologna, la Republica slovacca, la Slovenia, la Republica tschecca e l'Ungaria daventassan in di commembers da l'UE? Questa estensiun ha signifitgà definitivamain la fin da la divisiuin da l'Europa e da la Guerra freida. Grazia a l'estensiun vers l'ost è l'UE s'augmentada per 75 milliuns abitants e 740 000 kilometers quadrat ed ha cumpiglià en tut 25 stadis.

L'october 2004 han ils schefs da stadi e da la regenza segnà a Roma in'emprima proposta per ina instituziun europeica. Il 2005 è questa instituziun però vegnida refusada en rom da referendums en Frantscha ed en ils Pajais Bass.

Il prim da schaner 2007 èn suandads la Rumenia e la Bulgaria sco 26avel e 27avel stadi commember. Ed il prim da fanadur 2013 è la Croazia daventada il 28avel stadi commember da l'Uniun europeica.

Lissabon 2007 – la via a l'Uniun europeica odierna

En la lingua da mintgadi discurren ins gia dapi il Contract da Maastricht dal 1992 da l'«Uniun europeica». Il 1992 è numnadamain vegnì segnà il «Contract davart l'Uniun europeica». Quel ha furmà il pli grond pass d'integraziun europeica dapi la fundaziun da las Communitads europeicas ils onns 1950/60 ed ha defini l'Uniun europeica sco furma da collavuraziun surordinada che collia – sco gia menziunà survart – la Communitad europeica, la collavuraziun sin ils champs da la justia e dal dretg penal sco er la politica da l'exteriur e da segirezza communabla.

En rom d'ulteriurs contracts da refurma èn vegnidas schlargiadas las cumpetenzas supranaziunals da l'UE (Amsterdam 1997, Nizza 2001). A medem temp han ins inizià il process da democratizar las instituziuns communablas. Damai ch'igl aveva dà il 2005 referendums en Frantscha ed en ils Pajais Bass cunter ina instituziun europeica, han ins alura fatg il Contract da Lissabon. En quel èn bain vegnids integrads ils elements costituziunals centralis, però cun reverer il Contract dal 1992 e betg cun remplazzar quel dal tutfatg tras ina instituziun, sco che quai era previs oriundamain. En rom dal Contract da Lissabon èn er vegnidas fusiunadas la Cuminanza europeica e l'Uniun europeica ed integradas en quest'ultima la collavuraziun sin ils champs da justia e da politica da l'exteriur. Dapi lura sa numna la Cuminanza europeica pia er de jure «Uniun europeica».

La Cunvegna da Schengen (1995) ha dismessa a l'intern da l'UE ina gronda part da las controllas da cunfin.

FOTO: PD

Dapi il Contract da Lissabon dispona l'Uniun europeica ultra da quai d'ina atgna personalitad giuridica e posseda uschia il dretg da discurre e d'avair invista en las Naziuns unidas.

Sfidas actualas

L'Uniun europeica è sa furmada cun l'intent d'impeidir ch'ils stadis europeics mettian ad ir in cunter l'auter acziuns da guerra per cuntanscher intents politics. Questa obligaziun central ha l'Uniun europeica adempli fin oz. Ma en l'ulteriur svilup da l'Uniun èn dumondas economicas e socialas, sco er la participaziun politica a l'intern e la dumonda d'ina politica exteriura cuminaivla daventadas adina pli centralas. La crisa da l'euro dal 2010, la decisiun da la Gronda Britannia d'extrar da l'Uniun europeica (zercladur 2016) e la sfida da l'emigraziun actuala mussan che l'Uniun europeica vegn adina puspè a stuair sa definir da nov tenend quint dals svilups actuals.

La preschentaziun:

Dossier «Uniun europeica».

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=794
www.chatta.ch

Ils sis stadis fundatur da la Communitad europeica da charvun ed atschal (1951).